

Elm – fəlsəfə – ədəbiyyat üçbucağı

Riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru, fəxri professor, şair-esseist, yazıçı Əli Şirin Şükürlü əhatəli elmi-pedoqoji fəaliyyətlə məşğul olur. Hazırda təsadüfi proseslər nəzəriyyəsi və elm fəlsəfəsi üzrə elmi-tədqiqat işlərini davam etdirir. Onun fəlsəfə üzrə elmlər doktorluğu mövzusu “Bilik fəlsəfəsi” ixtisasına aid olub, qeyri-səlis çoxluqlar nəzəriyyəsinin və süni intellektin fəlsəfi təhlilindən ibarətdir. Alimin elm və fəlsəfənin integrasiyasında ərsəyə gələn Ədəbi suprematizm – intellektual poeziya haqqında nəzəriyyəsi, Oxşarlıqlar nəzəriyyəsi, Özünüyaratma sənəti və Yuxugörmə barədə, eləcə də digər konsepsiyaları müxtəlif yerli və xarici elmi dərgilərdə və dövri mətbuatda çap edilib.

İslam düşüncəsinə görə, sonsuzluq Allahın hifzindədir. Bütün yaranmışlar indisi, keçmişi və gələcəyi ilə bir “an”da yaradılıb və sonsuzluğa qədər mövcuddur.

Sonsuzluq barədə fikirlərlə bağlı kifayət qədər nümunələr göstərmək olar. İndi isə bir qədər öz mülahizələrimiz üzərində dayanaq. “Sonsuzluq nədir?” sualına ilkin cavab belə olacaq: Sonu olmayan – sonlu. Əslində bu cavab nə qədər sadə olsa da, ağılabatandır. İnsan düşüncəsinin əvvəl və axırını qəbul edə biləcəyi nə varsa sonludur. Yəni düşüncədə tam şəkildə proyeksiyalana biləcək nəsnələr sonludur. Kainat sonsuzdur, çünki onun nə əvvəlini, nə də axırını təsəvvürə sığdırma bilmirik. Yarımçıqlıq, hardasa qırılma baş verir düşüncədə. Düşüncə hər hansı nöqtədən başlasa da, varlığın sonuna gedib çıxma bilmir. Deməli, sonsuzluq həm də bir tərəfin sona qədər ağıla sığmamasıdır. Kainatı dayandığımız nöqtədən seyr edə bilərik; qarşımızda bir-birini əvəz edən varlıqlar ardıcılığı düşüncənin qəbul edə biləcəyi müəyyən sərhədə qədər davam edir və nəhayət, müəyyən həddən o tərəfə bir qaranlıq – anlaşılmazlıq məskən salar.

Bəs sərhədləri düşüncəyə sığan – sonlu olan varlıqlarda sonsuzluq necə iştirak edir. Məsələnin qoyuluşu qərribə oldu: sonluda sonsuzluq axtarmaq. Əgər varlıqlar bölünəndirsə, hissələrdən ibarətdir. Fikir verin, istənilən bir nəsnəni nə qədər istəsən, bölmək mümkündür. Bölündükcə daha çox hissələr əmələ gələcək,

amma yox olmayacaq. Hər bölünmədən sonra hissələrin sayı artacaq, əslində. Sonu görünməyən bir proses. Deməli, ilk baxışdan sonlu görünənlər də mahiyyətə sonsuzluğa bürünüb.

Leybnitsin təsvir etdiyi xəttə nəzər salaq: xətt sonludur. Əvvəli və axırı var. Amma xəttin üzərində qeyd olunan istənilən iki nöqtənin arasında həmişə üçüncüsü mövcuddur. Xəttin üzərində qeyd olunan hər hansı bir nöqtədən sonsuzluq açılır. Yəni xətt sonsuz sayda nöqtələrdən ibarətdir, baxmayaraq, əvvəli və sonu var. Deməli, üzdən sonlu görünən varlıqlar da mahiyyətə sonsuzluğa bürünüblər.

Sonsuzluq barədə mülahizələri, elmi və fəlsəfi düşüncələr şəbəkəsini istənilən qədər genişləndirmək olar. Lakin məqsədimiz bu anlayışın daşdığı fəlsəfi anlamdan bədii mətnə qapı açmaqdır. Əvvəlcə bu qapının qarşısında dayanıb bir məsələ barədə düşünək, sonsuzluq anlayışını sadə bir misalla əsaslandıraraq və sonra bu qapıdan bədii aləmə daxil olmağa səy göstərək. Bir-birinə yaxın iki ədəd götürək. Məsələn: 0 və 1. Sırada yanaşı dayanan, ilk baxışdan bir-birinə yaxın ədədlərdir. Lakin ədəd oxunda 0 və 1 arasında sonsuz sayda ədədlər mövcuddur. Yəni bu ədədlər bir-birinə yaxın olduğu qədər də uzaqdır – arada sonsuzluq. Sonsuzluğa aid bu sadə misal üzərində qurulmuş bir şeirlə fikrimizi ümumiləşdirək:

Uzaqlıq

*0 və 1; bir-birinə
Yaxın, çox yaxın ədədlər arasında
sonsuzluq - bilirsənmi?
Bilirsənmi, dostum, bilirsənmi
nə böyük uzaqlıq yaxınlıqlar içində?!*

*İllərcə
uzun-uzun məsafələri
addım-addım,
maşın-maşın,
qatar-qatar... adlasaq da,
aşa bilmədik aradakı sərhədi.*

*Bir-birimizə yaxın,
çox yaxın olsaq da,
sonsuz uzaqlıqdayıq fəqət...*

Hər hansı bir anlayışın elmi-fəlsəfi anlamı sayəsində intellektual bədii mətnlər yaratmaq və fərqli bədii təsvir vasitələrinə nail olmaq mümkündür, yetər ki, ilk növbədə, həmin anlayışın həyatla – təsvir olunan hadisə (mövzu) ilə adekvatlığı tapılsın (bu tezişi tez-tez təkrarlamaq onun qarşımıza qoyduğumuz məqsəd

üçün nə dərəcə vacib olduğunu gösrərir). Hər bir hadisə barədə isə çoxlu sayda, bəlkə də elə sonsuz fikir variasiyası yaratmaq mümkündür; sonsuzluğun özü barəsində olduğu kimi.